

תוכנית מוסמך בפסיכולוגיה קלינית

המרכז האקדמי רופין

תוכניות למניעת אובדנות במסגרת בתי-ספר בישראל לתלמידים בסיכון:

מחקר אשכולות אקראי, מבוקר

עבודה זו מוגשת כעבודת גמר במסגרת תואר מוסמך על ידי

אלה שפיגלמן, ת.ז. 201059284

העבודה נכתבה בהנחיית

פרופ' אלן אפטר

אוקטובר 2017

תקציר

רקע: בעולם, התאבדות היא אחת הסיבות הנפוצות ביותר למוות בקרב מתבגרים. בישראל המצב דומה, כאשר ההתאבדות היא הגורם השני למוות בקרב בנים והשלישית בקרב בנות. תוכניות למניעת אובדנות הן רבות; עם זאת, רוב התוכניות עדיין לא נבדקו בניסויי אקראי ומבוקר. בנוסף, רק מעטות בדקו את השפעת תוכניות המניעה על חשיבה אובדנית ועל ניסיונות אובדניים בפועל. מטרת מחקר זה הייתה לבחון את הגורמים המרכזיים המנבאים התנהגות אובדנית וכן לחקור, בפעם הראשונה, את יעילותן של תוכניות ההתערבות למניעת אובדנות בקרב בתי ספר, במדגם גדול של בני נוער ישראלים.

שיטה: 1285 תלמידי תיכון, יהודים וערבים, אשר השתתפו בפרויקט SEYLE מלאו שאלון דיווח עצמי, המדד מספר גורמים: היפראקטיביות ובעיות התנהגותיות, התנהגות פרו-חברתית, אירועי חיים מלחיצים, בריונות, תמיכה הורית, תמיכת עמיתים, דיכאון (גורמי סיכון וחוסן), ניסיונות אובדניים וחשיבה אובדנית (תוצאות). כל תיכון הוקצא באופן אקראי לאחת משלוש תוכניות התערבות או לקבוצת ביקורת. תוכניות ההתערבות היו: (1) תוכניות להכשרת שומרי סף (QPR), (2) תוכנית אשר נועדה להעלות את מודעות התלמידים ביחס לאובדנות (Yam), (3) תוכנית לאיתור ילדים אשר נמצאים בסיכון אובדני והפנייתם לטיפול (ProfScreen) וקבוצת ביקורת. התלמידים השיבו על שאלוני דיווח עצמי בהם דיווחו על התנהגות אובדנית בפרקי זמן של שלושה חודשים ושנה לאחר ההתערבות. הנתונים נבדקו במודל רגרסיה וכן במבחן מדידות חוזרות.

תוצאות: מרבית ההשערות קיבלו לכל הפחות תמיכה חלקית. בהתאם להשערות, מגדר ניבא באופן מובהק ניסיונות אובדניים $[F(1,973)=28.25, P<.001]$ וכן חשיבה אובדנית $[F(1,973)=43.62, P<.001]$. בנוסף, בהתאם להשערות, היפראקטיביות ובעיות התנהגות, בריונות ודיכאון ניבאו באופן חיובי ומובהק ניסיונות אובדניים $\beta=.013 P=.00, \beta=.024 P=.00, \beta=-.379 P=.00$ וכן חשיבה אובדנית $[P=.00]$ ודיכאון ניבאו באופן חיובי ומובהק ניסיונות אובדניים $[P=.00]$ וכן חשיבה אובדנית $[P=.00]$ ודיכאון ניבאו באופן חיובי ומובהק ניסיונות אובדניים $[P=.00]$. כמו כן, תמיכת עמיתים ניבאה באופן שלילי ומובהק ניסיונות אובדניים $[P=.00]$ וכן חשיבה אובדנית $[P=.00]$ ודיכאון ניבאו באופן חיובי ומובהק ניסיונות אובדניים $[P=.00]$. תמיכת עמיתים ניבאה באופן שלילי ומובהק חשיבה אובדנית $[P=.00]$. זאת ועוד, על פי התוצאות, כאשר משתנה הדיכאון הוכנס למודל, הקשרים בין כל המנבאים להתנהגות אובדנית, למעט מגדר, ירדו ולא היו עוד מובהקים. בנוסף, נמצא אפקט חובה של האינטראקציה בין תוכניות ההתערבות והזמן לניסיונות אובדניים $[F(6, 1114) = 3.39, p = .003]$. עם זאת, בניגוד להשערות, השתתפות בתוכנית התערבות להעלאת המודעות התבטאה בעלייה בניסיונות אובדניים. לא נמצא אפקט מובהק לאינטראקציה בין תוכניות ההתערבות לחשיבה אובדנית.

מסקנות והשלכות: המחקר הנוכחי איפשר ניתוח רב משתני של מודל כולל, הבדק גורמי סיכון וחוסן להתנהגות אובדנית, אשר נבדקו במחקרים קודמים בעיקר באופן נפרד. הממצאים אודות חוסר היעילות של תוכניות המניעה ביחס להתנהגות האובדנית מדגימות למעשה את חוסר היכולת להכליל את הממצאים מהאוכלוסייה האירופית לאוכלוסייה הייחודית אשר השתתפה במחקר הנוכחי. המדגם הישראלי כלל תלמידי תיכון מקצועיים, ולכן כלל מספר גדול של תלמידים בסיכון, שככל הנראה בעלי צרכים שונים. המחקר הנוכחי מדגיש את הצורך החיוני בגיבוש תוכניות מניעה רחבות יותר ואינטגרטיביות, מבוססות מחקר, אשר יתאימו לאוכלוסייה יחודית זו אשר נחקרת לעיתים רחוקות.